Symbool van vooruitgang in rivierenlandschap

—— Bina Ayar

Elke stadsbewoner die Appeltern binnenrijdt moet worden bevangen door verbazing… De stilte, de leegte, de eenvoud! Geen drukke autowegen, ronkende motoren en dicht op elkaar gebouwde huizen. Geen winkel te bekennen ook, en de enkele eetgelegenheid die hier is te vinden, is om 12.00 uur 's middags nog dicht. De 24-uurseconomie heeft hier zijn intrede niet gedaan. Toch ligt hier een symbool van de vooruitgang. Stoomgemaal 'De Tuut' heeft er jarenlang voor gezorgd dat de bewoners van dit pittoreske gebied droge voeten hielden. 'Pompen of verzuipen' was ook hier het devies.

—— De stoomtechniek die daarvoor werd toegepast is dezelfde die aan de basis ligt van de industriële revolutie en daarmee aan onze technologische beschaving met moderne communicatiemiddelen en grenzeloze mobiliteit. En dat allemaal midden in het verlaten rivierenlandschap van het land van Maas en Waal.

—— Het robuuste gebouw is in zijn oude glorie hersteld en dat is maar goed ook. Wie het museum annex stoomgemaal binnen loopt, kan de geur van zwarte kool en rook opsnuiven. Hier werd nog gewerkt, door gespierde mannen die tonnen kool verscheepten en een machinist die zijn ledikant in de machinezaal had staan, omdat hij 24 uur per dag paraat moest staan om het ding te laten werken.

—— Het gebouw met zijn stoomketelhuis, machinezaal en kolenloods, is een van de laatste stoomgemalen dat in Nederland in 1915 werd gebouwd. Daarvoor ging het droogmalen met windmolens. Dankzij de toegepaste stoomtechniek was men niet meer afhankelijk van de grillen van het weer. Zo werden stoomgemalen betrouwbare bondgenoten in de strijd tegen het water van de rivieren. En hoewel toen De Tuut werd gebouwd er al elektriciteit was, was het door de gebrekkige infrastructuur nog praktisch onmogelijk om het gemaal aan te sluiten op de elektriciteitscentrale in Nijmegen. Geen probleem bleek later; het gemaal functioneerde probleemloos tot zijn sluiting in 1967. Tussen water en vuur werd de installatie in bedrijf gehouden.

—— De Tuut is een van de zeven stoomgemalen die nog in Nederland over zijn. In het rivierengebied dat oorspronkelijk 34 stoomgemalen kende, is dit zelfs het enige overgebleven industrieel erfgoed. 'Dat moet bewaard blijven!' vond ook een club mensen in 1984 die de stichting Baet en Borgh oprichtte om enkele onrendabele monumenten in het gebied te behouden. Het restaureren ging met horten en stoten, want geld was een probleem. Pas na jaren van geld inzamelen en noeste arbeid van vrijwilligers die hun bloed, zweet en tranen in het gemaal verloren kon in 1997 de schoorsteenpijp worden herbouwd en kwam er geld voor het voltooien van de restauratie. En zo kon het gebouw zijn huidige bestemming van stoomgemaal-museum krijgen waar jaarlijks duizenden nieuwsgierigen, technici en scholieren op afkomen.

—— Het gemaal wordt nog steeds gekoesterd door de dertig vrijwilligers die zes weekenden per jaar de machines ook in werking zetten. Puur liefdeswerk gemotiveerd door de gedachte dat het stoomgemaal er lang is geweest en er ook zal zijn wanneer zijzelf er niet meer zijn.

—— Of gedreven door de gedachte dat ze het werk van waterschappen hier in alle eenvoud tot leven kunnen brengen voor nietsvermoedende ingezetenen.

—— Zonder de stichting en de sponsors – onder andere Waterschap Rivierenland – was het monument tegen de vlakte gegaan. Want in de jaren zeventig had men over het algemeen een ander beeld van monumenten. "Wanneer wordt dat lelijke ding eindelijk gesloopt?" vroeg het toenmalige gemeentebestuur van Appeltern zich af in brieven aan het Polderdistrict Groot Maas en Waal. De toenmalige burgemeester kon evenmin wachten tot het zover was. In 1971 kreeg hij zijn zin en kon de sloop van de schoorsteen alvast beginnen.

—— Dat is nu hersteld. Gelukkig maar want het landschap dat Hendrik Marsman in 1936 beschreef, met zijn 'breede rivieren die traag door oneindig laagland gaan', zou niet compleet zijn zonder het gebouw dat jarenlang 'de stem van het water met zijn eeuwige rampen' liet zwijgen.

—— En wie daar niet aan hecht moet toch respect hebben voor de techniek die maakt dat ik als stadsmens, na een kort bezoek het mooie Appeltern weer kan verlaten.

—— *Met dank aan Jan Reijnen, voorzitter Stichting Baet en Borgh, en Hans Knoop.*

—— *Meer informatie bij: www.de-tuut.nl*

—— *Een voorwerp aanmelden voor de serie 'Schatten van de Schappen' kan via redactie.hetwaterschap@uvw.nl.*